

УДК 811.111'272'37'42

Красницька К.В.

ОБРАЗ МЕШКАНЦІВ ЗАХОДУ/СХОДУ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОНЦЕПТУ СТОРОНИ СВІТУ

Стаття присвячена аналізу образної складової концептів EAST, WEST, найменування типового представника відповідної території або образу людини, що є уособленням даної сторони світу в англійській лінгвокультурі. Увагу приділено особливостям сприйняття образу мешканця культурно-означених районів Сполучених штатів Америки.

Ключові слова: концепт, образна складова, лінгвокультура.

Красницкая Е.В. Образ жителя запада/востока как элемент концепта СТОРОНЫ СВЕТА. *Статья посвящена анализу образной составляющей концептов EAST, WEST, наименованию типичного представителя соответствующей территории или образа человека, который является воплощением данной стороны света в англоязычной лингвокультуре. Внимание уделено также особенностям восприятия образа жителя культурно-значимых районов Соединенных штатов Америки.*

Ключевые слова: концепт, образная составляющая, лингвокультура.

Krasnitskaya K.V. The Image of an Inhabitant of the East/the West as an Element of the CARDINAL POINTS OF THE GLOBE concept. *The article is dedicated to the analysis of EAST and WEST conceptual image, particularly the image of a person, who is a typical representative or an impersonator of a certain cardinal point of the globe in the English linguistic culture. The special perception of the inhabitant's image in the culturally relevant districts of the USA has been dwelled on.*

Key words: concept, conceptual image, linguistic culture.

Метою даної статті було дослідити та порівняти фрагменти образної складової концептів EAST, WEST в яких відображене уявлення про мешканця території в напрямку однієї з цих сторін світу.

Об'єктом дослідження виступають образи мешканців територій у східному та західному напрямках, що закріпилися в англійській лінгвокогнітивній картині світу.

Предметом дослідження були обрані лексеми, що вербалізують значення "мешканець східної/західної території", а також мовленнєві контексти, в яких вони функціонують.

Матеріалом дослідження слугував лексикографічний матеріал – загальним числом 164 словникові статті, а також 28 англійських романів і 2 збірки оповідань, з яких методом суцільної вибірки було відібрано корпус текстових фрагментів (3000 одиниць) дискурсивної узуалізації усіх чотирьох концептів-складників макроконцепту СТОРОНИ СВІТУ.

Актуальність даного дослідження зумовлена антропоцентричною спрямованістю сучасної наукової парадигми, тобто вивченням мовних феноменів у триаді "мова-культура-пізнання". В. Маслова визначає концепт "як семан-

тичне утворення, відмічене лінгвокультурною специфікою, що тим або іншим чином характеризує носіїв певної етнокультури. (...) В той же час – це певний квант знання, що відображає зміст всієї людської діяльності" [3, 36]. Концепт як структурно-смісловне утворення має складну архітектоніку. Згідно В.І. Карасика, концепт складається з трьох компонентів: поняттєвого, "образного та ціннісного" [2, 8]. Образна сторона концепту висвітлює "характеристики предметів, явищ, подій, які сприймаються органами почуттів і відображені в пам'яті" [там само, 127]. Поняттєва сторона концепту становить собою вихід на мовне втілення явища [там само, 118], і приблизно відображається у дефініціях вербалізованої назви даного явища.

До понятійної складової концептів EAST, WEST, NORTH, SOUTH входить значення "житель території у напрямі даної сторони світу", яке було зафіксовано у всіх проаналізованих словникових статтях. Проте, якщо на понятійному рівні ці значення диференціюються лише за місцем проживання референта, то на образному рівні кожна сторона світу представлена більш або менш яскравим уявленням про *типового* мешканця цього напрямку. Крім того, проведене дослідження доводить, що образ людини, прив'язаний до певної сторони світу, має специфічні риси в різних регіонах англomовних країн. Проте, були виявлені й спільні асоціації, притаманні сторонам світу у загальному Земному просторі.

Приклад таких асоціацій знаходимо у творі Памели Трэверс "Мері Поппінс". Під час блискавичної навколосвітньої подорожі за допомогою магічного компасу діти зустрічають по одній сім'ї мешканців з кожної сторони світу. У прикладі (1) представники усіх чотирьох сімей готуються провчити неслухняного англійського хлопчика. Уособленням півночі стає ескімос, південь представляє негритянка, зі сходу з'являється китаєць, а із заходу – американський індіанець.

(1) **'North, South, East, West!'** he said very quickly. (...) ...He turned round, expecting to see Mary Poppins. But instead, there were four gigantic figures bearing down towards him – the Eskimo with a spear, the Negro Lady with her husband's huge club, the Mandarin with a great curved sword, and the Red Indian with a tomahawk (9, 67).

У невеличкому вірші-молитві (приклад 2), стилізованому арабському вітанні, лексема *Easterner* отримує значення "мусульманин", тобто "той, що молиться Аллаху" (*the peace of Allah*).

(2) *I pray the prayer the **Easterners** do, May the peace of Allah abide with you; (...) So I touch my heart – as the **Easterners** do, May the peace of Allah abide with you* (10).

Таким чином, у загально-світовому масштабі образ жителя сходу та заходу має досить розпливчастий вигляд. З іншого боку образи жителів культурно-означених регіонів якоїсь певної країни у напрямі однієї зі сторін світу досягають яскравої виразності. Під культурно-означеним регіоном розуміємо "продукт когнітивної діяльності пересічної свідомості по осмисленню простору, (...) територію, що має рухомі, варіативні кордони і яка навантажена низкою ознак, що можуть бути представлені серією ментальних картинок. Населення такого регіону також є об'єктом суспільної рефлексії і наділяється суб'єктивними характеристиками" [1, 67-68].

В лексикографічних джерелах не зафіксовано специфічних характеристик, що складали б специфічний образ мешканця **східних** або **західних** територій загалом. Однак, у лексем *easterner* та *westerner* з першим значенням "житель країни або території на сході/заході" в усіх словникових статтях окремо виділяються значення відповідно житель східних та західних територій Сполучених штатів Америки. Визначається точна лінія, що розділяє ці області. Вона проходить по річці Місісіппі та хребту Аллеганських гір. Наявність відокремлених культурно-означених регіонів *the West* (в якому виділяють також *Midwest*, *Deep West*) та *the East* доведена у роботах американських дослідників [1, 50; 4].

Ілюстративні джерела також доводять ментальне виділення цих районів в картині світу та демонструють певні характеристики, що притаманні образам мешканців Сходу і Заходу.

Так в творах американського письменника Дж. Чівера експліцитно відмічена **різниця між східною і західною частиною США**. Відмінність між мешканцями сходу і заходу констатується, наприклад, в оповіданні *The Day the Pig Fell into the Well* (3). Повторений двічі епітет *different* в описі жительки західних областей (*Chicago, from the Middle West*) та жінки зі сходу (*spent all her life in the East*) маніфестує цю різницю.

(3) *Pamela had been brought up in Chicago, and Mrs. Nudd, who had spent all her life in the East, sometimes thought that this might account for their difference* (5, 265). *Miss Coolige (...) was a spinster from the Middle West, (...) she was, of course, very different from the family* (5, 266).

Очевидно, причину формування цих культурно-означених регіонів та вигоди відмінностей їх жителів слід шукати в історії заселення території Сполучених штатів. Перші переселенці зі Старого Світу прибули на східне, Атлантичне узбережжя Північної Америки і звідти почалася колонізація нового континенту у західному напрямку. Тому мешканці заходу довгий час залишалися так би мовити на периферії цивілізації, віддалені від бурхливого культурного і політичного життя на сході, вони були ближчі до важкої фізичної праці на землі та небезпек дикої природи. У романі С. Фітцджеральда *The Great Gatsby* оповідач характеризує усіх учасників подій лексевою *westerners* (приклад 4), пояснюючи причини їх невдач непристосованістю (*unadaptable*) до східного життя.

(4) *I see now that this has been a story of the West, after all – Tom and Gatsby, Daisy and Jordan and I were all Westerners, and perhaps we possessed some deficiency in common which made us subtly unadaptable to Eastern life* (6, 112).

Протиставлення обізнаніших та культурніших мешканців сходу простішому та консервативному населенню заходу підтверджується ілюстративним матеріалом. У прикладі (5) презирливе ставлення до поетичного ремесла, виражене фразеологізмом (*hold in contempt*) та словосполученням з негативною конотацією *pale emasculates*, яким визначають поетів жителі заходу, демонструє їх порівняно невисокий культурний рівень та неповагу до інтелектуальної праці. Освіченість мешканців Сходу, у прикладі (6) це експлікується епітетом *pretty clever*.

(5) *The poets were pale emasculates, and **Western men** held them in contempt* (7, 201);

(6) *Them **Easterners** are pretty clever* (7, 145).

Консервативність жителя Заходу відображена у прикладі (7) за допомогою описової деталі – збереження родинного прізвища у назві будинків західного містечка.

(7) *That's my **Middle West**. (...) I am (...) a little complacent from growing up in a city where dwellings are still called through decades by a family's name* (6, 112).

У словнику *Longman Dictionary of Contemporary English* лексема **westerner** отримує ще одне визначення, а саме "мешканець Дикого Заходу". Лексикографічні джерела засвідчують, що типовою фігурою, яка асоціюється з американським Заходом, є ковбой (*cowboy*) – "працівник ферми на заході США, що опікується крупною рогатою худобою". За поняттям "ковбой" закріпився досить чіткий зовнішній образ, а також дещо узагальнений психологічний портрет. Типовий одяг ковбоя, що складається з особливого капелюха, нашийної хустки, джинсів та чобіт для їзди верхи [11], часто називають **Western wear**, що підкреслює усталеність асоціативного зв'язку "ковбой – Американський Захід". У резолюції Конгресу США, яка затверджує святкування національного дня американського ковбоя [8] був даний цікавий перелік моральних якостей ковбоя: чесність, цільність натури, хоробрість, співчуття, повага, міцна робоча етика та патріотизм (приклад 8).

(8) *The **cowboy** embodies honesty, integrity, courage, compassion, respect, a strong work ethic, and patriotism* (8).

У американській лінгвокультурі помічається процес трансформації образу ковбоя з Дикого Заходу у один із символів американської нації. Факт встановлення національного свята на його честь підтверджує це припущення. У вищезгаданій резолюції (приклад 9) ковбоя називають "американським ідолом" (*an American icon*).

(9) *Whereas the cowboy is an American icon* (8).

Виходячи з цього можна сказати, що семантичний обсяг лексеми *cowboy* на сучасному етапі розширився, і зв'язок з початковим значенням *westerner* "мешканець західної території США" став дещо слабшим.

Проведений аналіз дозволив охарактеризувати фрагмент образної складової концептів EAST, WEST, а саме стереотипний образ мешканця територій у напрямі цих сторін світу, що закріпився в англійській мові, в даному випадку американській, лінгвокультурі. Порівняно висока деталізація цих образів та наявність унікальних лексем-вербалізаторів цього значення для проаналізованих концептів доводить важливість асоціативного зв'язку "мешканець – сторона світу" у когнітивних моделях EAST та WEST.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єгорова Н.А. Концепты "СЕВЕР/THE NORTH" и "ЮГ/THE SOUTH" в американской и русской картинах мира: дис. канд. филолог. наук: 10.02.20. / Єгорова Н. – Москва, 2010. – 188 с.
2. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс/ В.И.Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с.
3. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие / В.А. Маслова. – Мн.: Тетра-системс, 2004. – 256 с.

4. Jordan T.G., Rowntree L. The human mosaic: A thematic introduction to cultural geography. – 2nd ed. – New York: Harper & Row, 1979. – 482 p.

ІЛЮСТРАТИВНІ ДЖЕРЕЛА

5. Cheever John. The Stories of John Cheever. / John Cheever -New York: Ballantine Books, 1980. – 819 с.

6. Fitzgerald S. The Great Gatsby. – Hertfordshire: Wordsworth Editions Ltd, 2001. – 122 p.

7. Steinbeck J. East of Eden. – Режим доступу: <http://englishtips.org/1150796900-john-steinbeck-east-of-eden-unabridged.html>

8. Senate Resolution # 470: A resolution designating July 28, 2012, as "National Day of the American Cowboy". Режим доступу: <http://www.govtrack.us/congress/bills/112/sres470/text>

9. Travers P. Mary Poppins. / Pamela Travers – Одесса: КП "Одеська міська друкарня", 2006. – 127 с.

10. Unattributed Author Quotes Source: Salaam Alaikum (Peace be with you.). Режим доступу: http://www.giga-usa.com/quotes/topics/prayer_t001.htm

11. Who is an American Cowboy? // Wikipedia, the Free Encyclopedia. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Cowboy>.